

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13.12.2005, sp. zn. 29 Odo 1005/2003, ECLI:CZ:NS:2005:29.ODO.1005.2003.1

Číslo: 85/2006

Právní věta: V konkursu vedeném na majetek banky se osoba, která bance svěřila peněžní prostředky za účelem uskutečnění platebního styku, nebo osoba, která bance svěřila peněžní prostředky jako vklad, nemůže domáhat vrácení těchto peněz vylučovací žalobou podle § 19 odst. 2 zákona č. 328/1991 Sb. ve znění pozdějších předpisů, z titulu vlastnického práva; jde o pohledávku, která musí být přihlášena do konkursu postupem podle § 20 a násl. uvedeného zákona.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 13.12.2005

Spisová značka: 29 Odo 1005/2003

Číslo rozhodnutí: 85

Číslo sešitu: 9

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Konkurs

Předpisy: § 1 odst. 1 písm. a) předpisu č. 21/1992Sb.

§ 1 odst. 3 písm. c) předpisu č. 21/1992Sb.

§ 100 odst. 2 písm. d) předpisu č. 40/1964Sb.

§ 100 odst. 3 písm. d) předpisu č. 40/1964Sb.

§ 118 odst. 3 písm. d) předpisu č. 40/1964Sb.

§ 119 odst. 1 písm. d) předpisu č. 40/1964Sb.

§ 126 odst. 1 písm. d) předpisu č. 40/1964Sb.

§ 14 odst. 1 písm. d) předpisu č. 328/1991Sb.

§ 19 odst. 1 písm. d) předpisu č. 328/1991Sb.

§ 41h odst. 3 písm. c) předpisu č. 21/1992Sb.

§ 488 odst. 1 písm. d) předpisu č. 40/1964Sb.

§ 6 předpisu č. 328/1991Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

V r c h n í s o u d v Praze rozsudkem ze dne 27. 5. 2003 potvrdil rozsudek M ě s t s k é h o s o u d u v Praze ze dne 9. 1. 2003 v odvoláním žalobkyně napadeném rozsahu, tj. ve výroku, jímž soud prvního stupně zamítl žalobu, aby částka 2 442 410 Kč byla vyloučena z konkursní podstaty úpadkyně K. banky, a. s. v likvidaci (dále též jen „banka“ nebo „úpadkyně“), a ve výroku o nákladech řízení. Odvolací soud měl rozsudek soudu prvního stupně za správný, zdůrazňuje, že žalobkyně svěřila částku 2 442 410 Kč pozdější úpadkyni, jež byla právnickou osobou oprávněnou přijímat vklady. Převzetím platby vznikl pozdější úpadkyni vůči žalobkyni závazek převést svěřené prostředky na účet

vedený u jiné banky, označený žalobkyní (což se nestalo). Částka, kterou žalobkyně požaduje vyloučit z konkursní podstaty úpadkyně jako jinou majetkovou hodnotu, je tudíž pohledávkou, která žalobkyni vznikla vůči úpadkyni při výkonu činnosti úpadkyně jako banky. Proto je nutné, aby žalobkyně tuto částku v souladu s ustanovením § 20 a násl. zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (dále též jen „ZKV“), přihlásila do konkursu vedeného na majetek úpadkyně. Jelikož jde o pohledávku žalobkyně vůči úpadkyni, nemůže jít o jinou majetkovou hodnotu, jejíž vyloučení by bylo možno se domáhat postupem dle ustanovení § 19 ZKV.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalobkyně včasné dovolání, jehož přípustnost opírá o ustanovení § 238a odst. 1 písm. a) o. s. ř., případně též o zásadní význam napadeného rozhodnutí po stránce právní, namítajíc, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (tedy, že je dán dovolací důvod dle § 241a odst. 2 písm. b/ o. s. ř.). Konkrétně dovolatelka poukazuje na to, že částka 2 442 410 Kč neměla být nikdy zahrnuta do konkursní podstaty, neboť nikdy nepatřila úpadkyni, které byla pouze svěřena s příkazem ji převést na účet dovolatelky. Podle dovolatelky nešlo (ve smyslu závěru odvolacího soudu) o „vklad“, nýbrž o částku svěřenou bance k uskutečnění platebního styku; potud dovolatelka odkázala i na ustanovení § 1 odst. 1 písm. a) a odst. 3 písm. c) zákona č. 21/1992 Sb., o bankách. Na podporu uvedeného zmínila i článek Hein, O.: Právní postavení banky jako úpadce v konkursním řízení, uveřejněný v časopise Právní rozhledy číslo 3, ročník 2000, str. 110 – 113. Úpadkyně (na jejíž majetek byl prohlášen konkurs dne 21. prosince 1998) opakovaně neplnila příkazy dovolatelky k převodu svěřených finančních částek a k datu prohlášení konkursu měla předmětnou částku (jež nemohla být předmětem vlastnického práva úpadkyně a nemohla jí ani jinak „patřit“) bez právního důvodu.

Dovolatelka rovněž uváděla, že v době podání žaloby existoval rozpor mezi ustanovením § 6 odst. 2 a § 19 ZKV (první z nich se zmiňovalo o „majetku“, druhé o „věci“), jenž byl překonán novelou provedenou zákonem č. 105/2000 Sb. Za právního stavu ke dni podání žaloby proto dovolatelka označila žalobu jako žalobu na vyloučení věci, avšak domáhala se vyloučení specifikované částky peněz, tak jak to bylo uvedeno v petitu.

Dovolatelka nadto tvrdí, že když svěřila peněžní prostředky bance, nemohla nikterak předvídat a jednat s vědomím, že budou zahrnuty do konkursní podstaty, a tomuto postupu se nemohla nijak bránit, v čemž spatřuje porušení článku 11 Listiny základních práv a svobod, s tím, že žádá, aby dovolací soud postupoval dle § 109 odst. 1 písm. c/ o. s. ř. Ze všech těchto důvodů dovolatelka požaduje, aby Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Se zřetelem k bodu 3. článku II. zákona č. 59/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, Nejvyšší soud dovolání projednal a rozhodl o něm podle občanského soudního řádu ve znění účinném před 1. 4. 2005 tak, že dovolání zamítl.

Z odůvodnění:

Nejvyšší soud shledal dovolání přípustným ve smyslu ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., s tím, že zásadní právní význam napadeného rozhodnutí po stránce právní přisuzuje zodpovězení otázky, zda peněžní prostředky, které žalobkyně svěřila bance (pozdější úpadkyni) za tím účelem, aby je převedla na označený účet u jiné banky, mohou být předmětem vylučovací žaloby podle § 19 odst. 2 ZKV.

Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a ze spisu se nepodávají, Nejvyšší soud se proto – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný

dovatelkou, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem v otázce výkladu § 19 ZKV.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (a se zřetelem ke způsobu, jímž byla založena přípustnost dovolání, ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází. Pro právní posouzení věci jsou rozhodné především skutkové závěry, podle kterých:

1) Dovatelka v době od 25. 7. 1996 do 7. 8. 1996 předala bance postupně částku 2 442 410 Kč, a to tak, že ji prostřednictvím banky poukazovala pokladní složenkou na svůj účet u K. banky, a. s.

2) Banka poukázané peněžní prostředky na účet dovatelky u K. banky, a. s., nepřevedla.

3) Dovatelka přihlásila do konkursu vedeného na majetek banky u Městského soudu v Praze pod sp. zn. 98 K 62/98 pohledávku vůči úpádce ve výši 3 489 478,30 Kč sestávající z výše specifikované částky 2 442 410 Kč a úroku z prodlení z této částky ve výši 1 047 068,30 Kč.

Jelikož konkurs na majetek banky byl prohlášen 21. 12. 1998 a vylučovací žaloba v této věci byla (jak plyne ze spisu) podána 19. 4. 2000, je pro další úvahy Nejvyššího soudu v této věci rozhodný především výklad zákona o konkursu a vyrovnání ve znění zákonů č. 122/1993 Sb., č. 42/1994 Sb., č. 74/1994 Sb., č. 117/1994 Sb., č. 156/1994 Sb., č. 224/1994 Sb., č. 84/1995 Sb., č. 94/1996 Sb., č. 151/1997 Sb. a č. 12/1998 Sb.

Podle ustanovení § 6 ZKV majetek podléhající konkursu tvoří konkursní podstatu (dále jen „podstata“) (odstavec 1). Konkurs se týká majetku, který patřil dlužníkovi v den prohlášení konkursu a kterého nabyl za konkurs; tímto majetkem se rozumí také mzda nebo jiné podobné příjmy. Do podstaty nenáleží majetek, jehož se nemůže týkat výkon rozhodnutí; majetek sloužící podnikatelské činnosti z podstaty vyloučen není (odstavec 2).

Ustanovení § 19 ZKV pak ke dni podání žaloby určovalo, že jsou-li pochybnosti, zda věc náleží do podstaty, zapíše se do soupisu podstaty s poznámkou o nárocích uplatněných jinými osobami anebo s poznámkou o jiných důvodech, které zpochybňují zařazení věci do soupisu (odstavec 1). Soud uloží tomu, kdo uplatňuje, že věc neměla být do soupisu zařazena, aby ve lhůtě určené soudem podal žalobu proti správci. V případě, že žaloba není včas podána, má se za to, že věc je do soupisu pojata oprávněně (odstavec 2).

Nejvyšší soud především uvádí, že ačkoliv se ustanovení § 6 ZKV v době podání žaloby zmiňovalo o „majetku“, kdežto ustanovení § 19 ZKV hovořilo jen o „věci“, výklad ustanovení § 19 ZKV byl již v době podání vylučovací žaloby ustálen v závěru, že „věcí“ se rozumí nejen věc v právním smyslu (ovladatelný hmotný předmět nebo ovladatelná přírodní síla, která slouží potřebám lidí), ale vše, co patří do konkursní podstaty (pohledávky a další práva mající majetkovou hodnotu). Řečené se podává ze stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 1998, [Cpjn 19/98](#), uveřejněného pod číslem 52/1998 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, jež se zabývalo výkladem zákona o konkursu a vyrovnání ve znění rozhodném i v době podání vylučovací žaloby (srov. bod XXIX. stanoviska, str. 198 /374/).

Pro posouzení toho, zda se dovatelka mohla domáhat částky 2 442 410 Kč po správci konkursní podstaty formou vylučovací (excindační) žaloby, proto není významné (a dovatelka se mýlí, dovozuje-li opak), že ustanovení § 19 ZKV výslovně počítalo toliko s věcí a že k rozšíření dikce uvedeného ustanovení (v odstavcích 1 a 2) tak, že zahrnovalo nejen „věc“, nýbrž i „právo nebo jinou majetkovou hodnotu“, došlo s účinností od 1. 5. 2000 až novelou zákona o konkursu a vyrovnání

provedenou zákonem č. 105/2000 Sb.

Podle ustanovení § 118 obč. zák., předmětem občanskoprávních vztahů jsou věci, a pokud to jejich povaha připouští, práva nebo jiné majetkové hodnoty (odstavec 1). Předmětem občanskoprávních vztahů mohou být též byty nebo nebytové prostory (odstavec 2).

Ustanovení § 119 odst. 1 obč. zák. pak určuje, že věci jsou movité a nemovité.

Podle ustanovení § 126 odst. 1 obč. zák. vlastník má právo na ochranu proti tomu, kdo do jeho vlastnického práva neoprávněně zasahuje; zejména se může domáhat vydání věci na tom, kdo mu ji neprávem zadržuje.

Dle ustanovení § 488 obč. zák. závazkovým vztahem je právní vztah, ze kterého věřiteli vzniká právo na plnění (pohledávka) od dlužníka a dlužníkovi vzniká povinnost splnit závazek.

V právní teorii ani soudní praxi není pochyb o tom, že předmětem vylučovací žaloby může být i peněžité plnění; to však bez dalšího platí, jen jde-li o náhradní peněžité plnění získané správcem konkursní podstaty za zpeněžený majetek z konkursní podstaty, který by jinak sám byl (mohl být) předmětem vylučovací žaloby (srov. v rozhodovací praxi soudů shodně např. rozsudek Nejvyššího soudu uveřejněný pod číslem 81/2005 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek a v právní teorii pak např. Steiner, V.: Zákon o konkursu a vyrovnání. Komentář. 2. vydání. Linde Praha a. s., Praha 1996, str. 133). O takový případ ovšem ve věci nejde, když dovolatelka uplatnila nárok na vyloučení peněžitého plnění ze soupisu majetku konkursní podstaty úpadkyně z titulu vlastnického práva k penězům, jež úpadkyni (bance) svěřila za účelem uskutečnění platebního styku s jinou bankou.

V právní teorii rovněž není pochyb o tom, že věci v právním smyslu (a to – v intencích § 119 odst. 1 obč. zák. – věci movitou) jsou i peníze jako zákonné platidlo. Jde o věci určené druhově (jež se neurčují počtem platidel, nýbrž počtem peněžních jednotek těmito platidly vyjádřených).

Myslitelné však je i jednotlivé určení peněz (např. úschova bankovek určených jejich čísly, mince ve sbírce apod.) – srov. k tomu v právní teorii např. Knapp., V. a kol.: Občanské právo hmotné. Svazek I., 1. vydání, Praha, CODEX 1995, str. 146. Stejně tak se ovšem nepochybuje o tom, že ochranu vlastnického práva k penězům proti tomu, kdo je neoprávněně zadržuje, lze vlastníku přiznat, jen jde-li o peníze jednotlivě určitelné (individualizovatelné) a tím, jak jsou označeny, v majetku toho, kdo je vlastníku zadržuje, rozpoznatelné.

Totéž platí pro vylučovací žalobu, jejímž předmětem jsou peníze, založenou na argumentu, že peníze sepsané v konkursní podstatě úpadce, jsou ve vlastnictví jiné osoby. O takový případ však v posuzované věci nejde (dovolatelka nepožaduje vyloučení jednotlivě určitelných bankovek či mincí). O tom, že nárok prosaditelný vylučovací žalobou podle § 19 odst. 2 ZKV dovolatelka účinně uplatnit nemůže, svědčí i způsob, jakým se (podle dovoláním nezpochybněného skutkového stavu) peněžní prostředky dovolatelky dostaly k pozdější úpadkyni. Jestliže totiž dovolatelka v době od 25. 7. 1996 do 7. 8. 1996 předala bance postupně částku 2 442 410 Kč, pak v době, kdy tyto peníze předala bance s tím, že mají být poukázány na její účet u K. banky, a. s., rozhodně nemohla očekávat, že si ze svého účtu u K. banky, a. s., po připsání příslušných částek vyzvedne příslušný obnos ve stejných bankovkách a mincích jako byly ty, jež u pozdější úpadkyně složila.

Dovolatelka tedy již v době, kdy peníze bance předala, věděla (nebo vědět musela), že v okamžiku, kdy příslušnou hotovost u pozdější úpadkyně složí, nebude s penězi nakládáno jako s věcí individuálně rozpoznatelnou v majetku banky a z tohoto pohledu oddělitelnou od vlastních peněz banky nebo i od peněz jiných osob, které banka přijala za účelem realizace téhož postupu, jako v případě dovolatelky. Tím, že banka peníze složené dovolatelkou podle pokynů dovolatelky nepřevodila

na účet dovolatelky u jiné banky, vznikla dovolatelce vůči bance peněžitá pohledávka z titulu bezdůvodného obohacení (srov. § 451 a násl. obč. zák.), tedy – slovy § 488 obč. zák. – právo na (peněžitě) plnění od dlužníka (pozdější úpadkyně). Nejde však o právo věcné, jež by dovolatelka mohla hájit vůči všem (tedy i vůči dalším věřitelům pozdější úpadkyně ve stejném nebo obdobném postavení), nýbrž o právo závazkové (srov. opět § 488 obč. zák., ve spojení s § 489 obč. zák.).

Před prohlášením konkursu na majetek banky tedy měla dovolatelka vůči bance z titulu neuskutečněného platebního styku k dispozici jen peněžitou pohledávku, uplatnitelnou soudně formou žaloby o zaplacení příslušné částky.

Podle ustanovení § 14 odst. 1 písm. d) ZKV má (v rozhodné době mělo) prohlášení konkursu na majetek dlužníka mimo jiné i ten účinek, že řízení o nárocích, které se týkají majetku patřícího do podstaty nebo které mají být uspokojeny z tohoto majetku, mohou být zahájena jen na návrh správce nebo proti správci; jde-li o pohledávky, které je třeba přihlásit v konkursu (§ 20 odst. 1 ZKV), může být řízení, s výjimkou řízení o výkon rozhodnutí, zahájeno jen za podmínek uvedených v § 23 a 24 ZKV.

I z posledně citovaného ustanovení pak plyne, že v konkursu vedeném na majetek banky je pohledávka dovolatelky vzniklá na základě skutku popsaného výše uspokojitelná jen jako řádně zjištěná přihlášená pohledávka konkursního věřitele, v rámci rozvrhu, spolu s nároky ostatních konkursních věřitelů. Přitom součástí skutkových závěrů soudů nižších stupňů je i závěr, že dovolatelka takto uvedenou pohledávku do konkursu přihlásila.

Závěr, že za popsaného skutkového stavu nemůže dovolatelka uplatňovaný nárok účinně prosadit formou vylučovací žaloby založené na argumentu ochrany vlastnického práva k penězům složeným u banky za účelem jejich poukázání na účet u jiné banky, je souladný i s judikaturou Ústavního soudu, konkrétně s usnesením Ústavního soudu ze dne 1. 6. 2000, sp. zn. I ÚS 131/2000, uveřejněným ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR, svazku 18, pod číslem 19. V tomto usnesení Ústavní soud mimo jiné uzavřel, že právní teorie i soudní praxe je jednotná v názoru, že peněžitá pohledávka je vztahem závazkovým, a nikoliv právem věcným, a tudíž ani nemůže požívat ochrany, která je ústavně zaručena právu vlastnickému. Proto také Nejvyšší soud neshledal důvody k postupu podle § 109 odst. 1 písm. c) o. s. ř., když má za to, že zákonná úprava, v jejímž rámci bylo rozhodováno o nároku dovolatelky, rozporná s ústavním pořádkem České republiky není.

Dovolatelka spatřuje porušení článku 11 Listiny základních práv a svobod v tom, že v době, kdy svěřila peněžní prostředky bance, nemohla nikterak předvídat (a s tímto vědomím jednat), že budou zahrnuty do konkursní podstaty, a tomuto postupu se nemohla nijak bránit.

Tato úvaha však spočívá především na nesprávném (výše rozvedenými závěry vyvráceném) předpokladu, že dovolatelce svědčí vlastnické právo k penězům, jež nejsou individuálně určitelné (individualizovatelné coby konkrétní bankovky a mince), a nikoliv (jen) právo závazkové (peněžitá pohledávka z titulu bezdůvodného obohacení). Nadto platí, že i kdyby zde bylo vlastnické právo dovolatelky k individuálně určenému majetku sepsanému v konkursní podstatě úpadkyně, které s tímto soupisem není slučitelné, ochrana tohoto práva by dovolatelce příslušela právě prostřednictvím vylučovací žaloby podle § 19 odst. 2 ZKV.

Zbývá doplnit, že pro platnost uvedených závěrů je bez významu, zda popisovaný skutek byl ve smyslu § 1 odst. 1 písm. a), odst. 3 písm. c) zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, v rozhodném znění (tj. ve znění zákonů č. 264/1992 Sb., č. 292/1993 Sb., č. 156/1994 Sb., č. 83/1995 Sb., č. 84/1995 Sb. a č. 61/1996 Sb.), platebním stykem (jak uvádí dovolatelka) nebo přijetím vkladu.

Z podaného výkladu je zjevné, že Nejvyšší soud nesdílí ani závěry formulované v článku, na který

odkazuje dovolatelka a podle kterého veškeré vklady klientů banky (vkladní knížky, běžné účty, termínované vklady apod.), včetně smluvních úroků z nich plynoucích, zůstávají majetkem klientů banky i po prohlášení konkursu na její majetek, stejně jako finanční prostředky, které v bance ke dni prohlášení konkursu na její majetek pouze „uvízly“, a proto by se takový majetek neměl stát součástí konkursní podstaty, byť je reprezentován finanční hodnotou skládající se z individuálně neurčitelných peněz.

O tom, že takto pojaté úvahy nemají oporu v textu zákonné úpravy a že zákonná úprava vychází naopak z toho, že nejde o právo vlastnické, nýbrž o pohledávku coby právo závazkové, svědčila např. dikce § 41h odst. 1 zákona o bankách v rozhodném znění. Toto ustanovení totiž uvádí, že ke dni zahájení plateb (z Fondu pojištění vkladů) se snižuje „pohledávka“ vkladatele vůči bance o částku rovnající se jeho právu na náhradu z Fondu (pojištění vkladů). V obecnější rovině lze poukázat též na text § 100 obč. zák., podle kterého platí, že se promlčují všechna práva majetková s výjimkou práva vlastnického (odstavec 2, věta první). Nepromlčují se rovněž práva z vkladů na vkladních knížkách nebo na jiných formách vkladů a běžných účtech, pokud vkladový vztah trvá (odstavec 3).

Kdyby totiž práva z vkladů u bank měla bez dalšího být podrobena režimu práva vlastnického, jehož nepromlčitelnost zakotvuje již ustanovení § 100 odst. 2 obč. zák., postrádala by úprava obsažená v § 100 odst. 3 obč. zák. smyslu. O tom, že práva z vkladů nejsou podmnožinou práv vlastnických, svědčí z pohledu jazykového výkladu § 100 odst. 3 obč. zák. i užití slova „rovněž“.

V konkursních poměrech by názor sdílený v citovaném článku vedl (dovedeno ad absurdum) k závěru, že žádný z klientů banky z vkladového vztahu nebyl oprávněn přihlásit do konkursu pohledávku z vkladového vztahu a naopak všichni měli uplatnit svá práva vylučovacími žalobami podle § 19 odst. 2 ZKV (banka, která je v konkursu, by nazíráno tímto úhlem pohledu nemusela mít žádné věřitele s peněžitými pohledávkami).

V mimokonkursních poměrech by se uvedené spory musely rovněž řešit na půdě práva vlastnického, včetně řešení problémů vzniklých tím, že po zániku vkladového vztahu by se práva z vkladů jednak promlčovala (§ 100 odst. 3 obč. zák.), jednak by ony vklady – peníze – bylo možné vydržet (§ 134 obč. zák.).

Lze tudíž uzavřít, že dovolatelce se prostřednictvím uplatněného dovolacího důvodu správnost napadeného rozhodnutí zpochybnit nepodařilo; Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), dovolání zamítl (§ 243b odst. 2, část věty před středníkem, o. s. ř.).